

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

I

ΗΝ 29ην Μαΐου 1453 ἔπεσεν ἡ Πόλις. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐλεηλάτει τὰ πλούτη καὶ τὰ ἀγαθὰ της. Τὸ αἷμα ἀχνίζε παντοῦ καὶ ἐπλημύρει τὸν τόπον.

Τὴν τρίτην ἡμέραν εἰσῆλθε μεγαλοπρεπῶς ὁ κατακτητὴς Μωάμεθ. Καβάλλα εἰς ὥραϊον ἄλογο καὶ ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸ ἐπιτελεῖον του, ἀπὸ ἀξιωματικούς τοῦ στρατοῦ καὶ ἀπὸ ἱερωμένους, ἐμβῆκε ἀπὸ τὴν Πολύανδρον πόρτα Ἐδερνέ-καπου καὶ ἐσταμάτησεν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τὸ πρῶτον λάφυρον, ποῦ ἐζήτησε τότε, ἦτο ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος. Ποῦ ἦτο; — Κανεὶς δὲν ἀπῆντα.

Ἔστειλε καὶ τὸν ἐζήτησε παντοῦ. Εἰς τὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, εἰς τὸ παλάτι τοῦ Ἐβδόμου, εἰς τὸ μεγάλο παλάτι τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας καὶ εἰς ὅλα τὰ ὑπόγεια τῆς Πόλεως, ὅπου ὑπόπτευε τὴν παρουσία του.

Τίποτε!

Ἀνέκρινε τοὺς ἐπισήμους Ἕλληνας: τὴν τελευταία ὥρα ποῦ τὸν εἶδαν; Ὅλοι ἐνθυμοῦντο ὅτι τὴν προτεραίαν ἀκόμη ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀφοῦ ἐπεθεώρησε τοὺς στρατιώτας, ἐλείτουργήθη βράδην εἰς τὴν Ἁγία Σοφία, ὅπου μετέλαβε καὶ ἐζήτησε συγγνώμη ἀπὸ τὸν λαὸν διὰ τὴν τελευταία θυσία. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπῆγε εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν, ἐξεδύθη τὴν βασιλικὴν στολήν, ἀπεχαιρέτησε τοὺς συγγενεῖς του καὶ ὡς ἀπλοῦς πολεμάρχης ἔτρεξε εἰς τοῦ Ρωμανοῦ τὴν πόρτα. Μερικοὶ ἐνθυμοῦντο ἀκόμη τὴν στιγμή ἐκείνη, ὅταν ἀκριβῶς ἡ φρουρὰ τῆς Πόρτας ἐφάνη ὑποχωροῦσα καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ φθάσας ἐνέπνευσε τόση μανία, ὥστε ἀμέσως οἱ γενίτσαροι μὲ τὸν γίγαντα Χασάνη ἐκρημίσθησαν ἀπὸ τὰ τεῖχη. Ἀλλὰ κατόπιν τί ἔγινε ὁ Αὐτοκράτωρ;

Ὁ Σουλτάνος ἐσκέπτετο ὅτι θὰ κατώρθωσε νὰ φύγη μὲ βενετικὸν πλοῖον· ὅτι θὰ ἀφῆκε τὴν Πόλιν, ὅταν ἔχασε πᾶσαν ἐλπίδα. Ἄλλ' οἱ χριστιανοὶ δὲν ἐτόλμων νὰ τὸν διαφεύσουν. Εἰς τὴν φαντασίαν των ὁ Αὐτοκράτωρ ἔμενε ζωντανὸς πολεμάρχης, ἐνθαρρύνων, διατάσσων, τρέχων παντοῦ, μαχόμενος. — Φυγὰς; Ποτέ!

Ἐνα μόνον ὑπελείπετο. Νὰ ἐξετασθοῦν ἕνας-ἕνας οἱ νεκροί, ὅσοι κατὰ στρώματα μεγάλα ἔκειντο μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη. Καὶ ἐξητάσθησαν.

Ὅταν ἐπλυναν τὰ πτώματα τῆς πόρτας τοῦ Ρωμανοῦ, ἕνα ἐξεχώριζεν ἀπὸ τὰ ἄλλα. Εἶχε μορφὴν τόσον ἐξευγενισμένην, ὅσον καὶ ἀγριεμμένον μορφασμὸν στὴν ὄψιν. Ἡ στολή του δὲν ἦτο βασιλέως. Ἄλλ' εἰς τὰς περικημίδας του εἶχε κεντημένους αἰετοὺς ἀπὸ χρυσάφι καὶ ὑποδήματα ἐφόρει κόκκινα. — Ποῖος νὰ ἦτο;

Τὸ πῶμα ἐφέρθη ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου. Ὁ μέγας δούξ Λουκάς ὁ Νοταρᾶς ἐκλήθη νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ. Ὅταν ἔρριψε βλέμμα εἰς τὸ πῶμα, ἐκλονίσθη ὀλόσωμος, ἐγονάτισε, ἐχύθη εἰς δάκρυα καὶ τὸ ἠσπάσθη.

— Αὐθέντα μου, εἶπε. Ἄλλοίμονον πῶς σὲ βλέπω!

Οἱ χριστιανοὶ ἀνεγνώρισαν τὸν Αὐτοκράτορα. Καὶ ἀπὸ ἐνθύμιοι εἰς ἐνθύμιοι εὐρέθη ποῖος ἦτο ὁ μανιώδης πολεμιστὴς ποῦ ὤρμησε μὲ τὸ σπαθὶ γυμνὸ ἀκράτητος νὰ σφάξῃ, ὅταν προσεβλήθη ἐκ τῶν νότων τοῦ Ρωμανοῦ ἢ Πόρτα. Εὐρέθη καὶ ὁ ἀράτης ποῦ ἐπρόφθασε καὶ τοῦ ἐπῆρε τὸ κεφάλι. Μὰ ὁ Σουλτάνος διέταξε εἰς ἀμοιβὴ νὰ σφαγῇ καὶ ὁ ἀράτης!

II

Ἡ χαρὰ τοῦ Σουλτάνου ἦτο μεγάλη. Ἀπέθανεν ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου τῆς Ἀνατολῆς ἦτο πλέον ἐκείνος. Ἔπρεπε νὰ τὸ μάθῃ ἡ Περσία, ἡ Ἀραβία, ὅλη ἡ Ἀνατολή. Καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Αὐτοκράτορος περιεφέρετο παντοῦ ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους.

Ἐνα ὄνειρον τοῦ Ἰσλάμ ἐξεπληρώθη. Ἐκεῖ, ὅπου ἀπέθανε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ Ἐγιούπ, ὁ σημαιοφόρος τοῦ Προφήτου, βασιλεύει τώρα ὁ διάδοχος Ἐκείνου. Καὶ τὸ μνημα αὐτὸ θὰ εὐλογῇ εἰς τὸ μέλλον κάθε νέον Σουλτάνον! ὅταν ζώνεται τὴν σπάθη. ὦ! ἡ χαρὰ τοῦ Σουλτάνου! Τοῦ Ἰσλάμ ἡ δόξα!

III

Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἀπέθανε χηρευμένος χωρὶς κἄν νὰ εὐκαιρήσῃ νὰ ἐορτάσῃ τὴν βασιλικὴν του στέψιν. Ἄτυχῆς βασιλεύς! Ἐνα ἐπέτυχε μόνον. Νὰ μὴ ἀναγνωρισθῇ καὶ ζωντανὸς νὰ μὴ πέσῃ εἰς τοὺς Τούρκους,

τὴν ἐπομένη ἡμέρα κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου τὸ πῶμα ἀκέφαλον ἐκηδεύθη ἀπὸ τὸν νέον Πατριάρχην μὲ ἐπισημότητα, ὅσῃν ἠμποροῦσε νὰ δώσῃ τῶν χριστιανῶν ὁ τρόμος.

Ἄλλ' ἢ μορφή τοῦ Αυτοκράτορος ἔμενε ζωντανή, πάντοτε ἀκοίμητη. Ἀπέθανε; Ὁ λαὸς ἀρχισε νὰ ἀμφιβάλλῃ. Ἴσως θὰ κοιμᾶται. Ἄλλὰ ποῦ; Ὁ τάφος δὲν εἶχεν ἀκέραιον τὸ σῶμα καὶ ἐλησμονήθη.

Εἰς τὴν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας, ποῦ εἶνε στὸ Δζουβαλί τώρα τὸ Γεσὴλ τζαμί, μετέφερε ἔπειτα ἀπὸ τὴν Ἄλωσιν ὁ ἀρχιτέκτων Χριστόδουλος τὰ Ἱερά Λείψανα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Εἰς τὸν δεξιὸν διάδρομον, ὅταν προχωρήσῃς καὶ ἀνέλθῃς μερικὰς βαθμίδας, εὐρίσκεις τὰ Ἱερά αὐτὰ κειμήλια, ποῦ εὐλαβοῦνται καὶ οἱ τοῦρκοι. Ἐκεῖ ὁ μουεζίνης τοῦ τζαμιοῦ σὲ δεικνύει τοῦ Αυτοκράτορος τὸν τάφον.

Καὶ ὅμως δὲν εἶνε ἐκεῖνος!

Εἰς τὴν πλατεῖα τοῦ Βεφᾶ, πλησίον τοῦ τζαμιοῦ, ὑπάρχει χάνι παλαιὸν ποῦ ἐργάζονται ἐργάται. Ἐκεῖ εἰς τὴν γωνία εὐρίσκεις μνημεῖον μὲ τέσσαρες μεγάλες πέτρες καὶ παραπλεύρως ἓνα ἄλλο σὰν χωσμένο. Ἄλλοτε ἐκεῖ ἔκαίε κανδήλα καὶ μιὰ ἰτέα ἐσκίαζε τὸν ὕπνον τοῦ ἀποθαμμένου. Τώρα ἦλθαν μετανάσται καὶ ἐχάλασαν τὸν τόπον. Ὁ ὁδηγὸς σᾶς λέγει πῶς εἶνε ὁ τάφος τοῦ Αυτοκράτορος Κωνσταντίνου.

Καὶ ὅμως δὲν εἶνε!

Ἄλλοι λέγουν ὅτι μέσα στὰ δένδρα τὰ πυκνά, ποῦ ἔχει τὸ ἀγίασμα τῆς Βαλουκλιώτισσας, ἐκεῖ μέσα ἐζήτησαν οἱ χριστιανοὶ νὰ θάψουν τὸν τελευταῖον Αυτοκράτορα. Στάκτη, αἷμα καὶ κακὸ ἐβασίλευε παντοῦ. Μόνος ἐκεῖνος ὁ τόπος θὰ ἔδιδε ἤρεμον τὸν αἰώνιον ὕπνον καὶ ἐκεῖ εἶνε ὁ τάφος του.

Ψέμμα! Δὲν εἶνε ἐκεῖ. — Ποῦ εἶνε;

Ἐγνώρισες τὴν μεγάλη τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐκκλησία, ποῦ ὁ ρυθμὸς τῆς καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς συγκρατεῖ τὴν ψυχὴ σου; Θὰ σὲ ὁδηγήσῃ τώρα ὁ ἱμάμης στὸν ναὸν τοῦ Προφήτου καὶ ὅταν φθάσῃς εἰς τὸ Ἱερόν, ἐκεῖ στὰ δεξιὰ, θὰ σὲ δείξῃ ἓνα μάρμαρον καὶ θὰ σὲ εἴπῃ:

— Ἐδῶ εἶνε θαμμένος ὁ τελευταῖος Αυτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων, ὁ Παλαιολόγος Κωνσταντῖνος.

Ψέμμα εἶνε καὶ τοῦτο βέβαια! Ἄλλὰ ψέμμα τόσον παρήγορον, τόσον γλυκύ, ποῦ ὁ λαὸς μας ἐπλανήθη καὶ ἐπίστευσε. Καὶ τὸ πιστεύει ἀκόμη.

IV

Περασμένα τὰ μεσάνυχτα κάθε χρόνον, τὴν Μεγάλῃ Παρασκευῇ, πηγαίνει ὁ λαὸς εἰς τὴν Ἁγία Σοφία παρὰ πλευρὰ στὸ Ἱερόν καὶ ἀφιγκρᾶται ψαλμωδία μουσική, ποῦ ψάλλει τὴν λειτουργία κατάβαθα στὴν γῆ. Καὶ τότε βλέπει — εἶνε ὄνειρον; — ὡσὰν ἓνα νεκρὸν θαμμένον κατάβαθα καὶ ἓνα παπᾶ νὰ λειτουργῇ, κατάλευκα ἐνδυμένον. Ἐχει τὴν ὄψιν ὁ νεκρὸς ζωντανή, σὰν νὰ κοιμᾶται. Σὲ κάθε κνήμη του χρυσοκοπᾶει δικέφαλος ἀετὸς μισοσβυσμένος καὶ ἀπὸ πλάγι εἶνε ἓνα σπαθὶ στὸ χρῶμα τῆς φωτιᾶς μὲ

σπασμένο τὸ θηγάρι. Τί περιμένει καὶ κοιμᾶται ὁ Αὐτοκράτωρ;
Τὸν ἐρωτᾷ μὲ λαχτάρα ὁ λαός, πότε θὰ ξυπνήσῃ, πότε; Καὶ
σβύνει τὸ ὄνειρό του.

Σ' αὐτὸν τὸν τάφον καίει ὁ λαὸς ἀκοίμητη κανδήλα — τὴν
Ἑλπίδα.

Κων/πολις, 1909.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

Ρ Ε Μ Β Α Σ Μ Ο Σ

[ἐν τῷ Κοιμητηρίῳ]

ΧΩΡΑ, ποῦ πάντα ἔζησες
χωρὶς κακία καὶ φθόνο,
κουφή, βουβή καὶ ἀναίσθητη
στὸ δάκρυ καὶ στὸν πόνο·
πῶχεις τὸ Χάρο βασιληᾶ
καὶ στέμμα τὸ δρεπάνι,
γιὰ μοναχὸ στολίδι σου
σάβανο καὶ λιβάνι,
ὦ! πόσο εἶσαι ζηλευτή,
χώρα τρισαγιασμένη,
γιὰ ὅσους φαίνονται πῶς ζοῦν,
ἐνῶ ἔναι πεθαμμένοι.

[Ζάκυνθος]

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΑΛΟΥΤΗΣ